

Бранко Брђанин БАЈОВИЋ

НЕДОЂИЈА

ПО МОТИВИМА *Земље Недођије*

Св. Николаја Жичког



Рођен у Сарајеву, 31. марта 1956. Дипломирао на Филозофском факултету у Сарајеву, гдје је живио до 1992. и радио као новинар и уредник. Последипломске студије похађао на Филолошком факултету у Београду. Магистрирао 2001. и докторирао 2006. из области књижевне историје на ФФ у Бањалуци, гдје ради као драматург (раније и умјетнички директор) Народног позоришта Републике Српске. На ФФ у Источном Сарајеву ванредни професор за област свјетске драме. У поезији је наглашено окренут традицији, склон епском замаху и сродним мотивима, заокупљен идеалом чврсте форме. Често је присутна ратна тема обиљежена трагичким патосом и сјенчена библијским, хришћанским подтекстом. У најуспелијим прозним остварењима (романи *Михаил*, Бл. 2003; *Сила*, Бг 2010), у драмама (*Године и ѓомиле*, Бл 2002; *Немогућа Мисија*, Бл 2004;) и документарним радио и телевизијским драмама, промишља трагичност националне историје и одјек тог трагизма у драматичности савременог живота. Све приметније активира озрачје православне духовности као контекст својих дела. Израз му карактеришу сензационалност и густа интертекстуална мрежа. Приредио монографију *70 сезона Народног љозоршића Рејублице срјске у Бањој Луци* (Бл 1999), изабране пјесме Владимира Јагличића, *Пре неђо одем* (2004) и *Поезију Бранка Чучка* (2012). Заступљен у више избора и антологија.

Дела: поезија: *Лирика Аишке*, Бг 1993; *Из небеске земунице*, Бг 1994; *Тамница*, Пожега 1997; *На сарајевској цесити*, Пале 1997; *Трнов вијенац*, Бл 2000; *Пророк на ѓори Љељеној*, Торонто 2001; *Преображење љошње*, Бл 2002, *Трнов вијенац* (изабране пјесме), Пале 2011; проза: *Седми љечай*, Сар. 1988; *Рабош*, Бл 2003; *Памјай*, Лакташи 2004; драме: *Црни Анђео*, Сар. 1991; *Око у око*, Бл 2002; *Сурођаи 2001*, Приједор 2005; студије: *Марко Краљевић и срјска драма*, Срп. Сар. 2003; *Косово и нова срјска иштиоријска драма*, Ист. Сар. 2007, *Азбуковник* (избор књижевних есеја, записа и приказа), Бл 2007; *Свјетска драма и домаћа љозорница* (збирка огледа о драма), Бл 2010; *Духовни ѓеноцид над срјским народом* (публицистика), Бг 1994.

Бранко Брђанин БАЈОВИЋ

НЕДОЂИЈА

по мотивима *Земље Недођије*

Св. Николаја Жичког

ЛИЦА:

Спасо СПАСОВИЋ, Србин, сужањ у логору, резервни капетан, гимназијски професор историје, командир затвореничке бараке број 99; тридесет и три године.

Др Јохан АДЛЕР, Немац, командант логора – Судија, резервни пуковник, универзитетски професор историје; шездесет година.

ЖЕНА, госпођа Адлер; Немица, четрдесет година.

ГЕСТАПОВАЦ, (касније ПРИКАЗА), Немац-наравно, тужилац “од каријере”, четрдесет година.

ВРИЈЕМЕ И МЈЕСТО:

Догађа се у Канцеларијама, ћелијама и судници логора за ратне заробљенике, као и у стану др Адлера; у Немачкој.

Јули месец, године 1944, након неуспешног атентата на Хитлера... И у сећањима, много касније...

СЛИКА 1.
Логорска канцеларија

У мраку. Off: са радија “Лили Марлен”. Свјетло – сјона лампа.
Гестапшовац улази журно. Појача шон радија. Слуша.

Off: “Лили Марлен”. Посљедњи шакићи. “Знак шачног времена”.
Глас сјикера на српском-ијекавски: Радио њемачког Рајха. Берлин –
Данас, двадесетог јула 1944. – Ванредне вијести. “Злочиначки план
издајника Клауса Шенка, Лудвиџа Бека, фон Штауфенберџа и њи-
хових саучесника у покушају ашениаши на Великог Вођу Рајха,
највећег сина њемачког народа, рајхсканцелара Адолфа Хитлера
усијешно је осујећен. Разбојничка банда слугу англоамеричког им-
перијализма и сарадника руске комунистичке немани одмах је по-
хвалана шрудом иштинских њемачких шаириоша. Сви завјереници
су већ у зашвору и судиће им се по хићном шосиуику, у складу са
рашним законима – по шринцију шријеких судова – најшироже. Свим
њемачким шаириошама, храбрим рашницима који шносе славу
Рајха и свом вјерном Народу обраћа се сам Канцелар, Велики Вођа
Рајха, његова екселенција Госшодин Адолф Хитлер, лично”... Ори-
гинални Хитлеров шовор.

ГЕСТАПОВАЦ: (Одушевљено и узбуђено слуша, шожачава шон са
радија. Салушира и шоздравља уздићнушом руком.
Пошом шелефонира – Off шшше)
Ало, Пуковник Адлер? Чули сте, наравно!? Жив
је, хвала нашим боговима, жив је! И здрав! Неповређен...
(Слуша)
О, како је само говорио, уживо, одмах после...
инцидента... Сви су могли да га чују, ТО ће најбоље
угушити гласине...
(Слуша)
Да, апсолутно... али, мислим да ОВО завређује и
нешто више, посебну свечаност? Можда вечеру...
уз свеће, са музиком и са... Госпођом Адлер?
(Слуша)
Добро, онда код вас... Ви сте, ипак, ПРЕТПО-
СТАВЉЕНИ... Jawohl!

Мрак.

У мраку off: Хитлеров шовор.

Видео: снимци шараде.

СЛИКА 2.

Вечера код Адлерових, свечани сто за троје

- ЖЕНА: Могли сте ТО и мимо куће... и без мене...
- АДЛЕР: Нисмо могли... Нисам могао избећи. Да смо могли, већ бих те поштедео од још једног сусрета са нашим ревносним, понекад одвише АМБИЦИОЗНИМ и НАПАДНО оданим оберштурмбанфирером Готвалдом, топ cherie! И себе, наравно, драга, песра? А сад навуцимо маске и заиграјмо своје улоге... долази!
- ГЕСТАПОВАЦ: *(Улази журно, насмијан, са великим букетом цвијећа у једној и "свјежим" новинама у другој руци)*
Voilà!
(Збуни се)
... што бисте ВИ рекли...
(Умјестио цвијећа њружа новине Жени)
Вест је већ и у свим новинама... Ванредно стање, па и ванредно издање, разуме се!
(Узима новине од Жене и њружа их Адлеру, а њој даје цвијеће – збуњен, као неко ко зна шта "слеђује" у њаквој ѡрилици, али не зна шта "слиједи", како ѡреба да се ѡнаша даље: не може да ѡређи-ѡстави каква је мођућа реакција Жене; да ли је ѡжељна, уобичајена...)
Он је... Вођа је... Хитлер је просто неуништив!
- АДЛЕР: Као и немачки народ...
- ГЕСТАПОВАЦ: Добро велите! Он је прави... он је наш најбољи син... највећи син свег нашег народа! А Ви, госпођо, као да сте... некако... равнодушни?
- ЖЕНА: Напротив, интензивно размишљама куда ћу... са свим овим цвећем.
- АДЛЕР: Мислиш, ваљда, са тим Готвалдовим... РАСКОШНИМ букетом, драга?
- ГЕСТАПОВАЦ: *(Снисходљиво)*
Обичан мали знак пажње, ништа посебно...
- АДЛЕР: Да наздравимо.
(Устаје)
За великог вођу, највећег сина немачког народа!

- ГЕСТАПОВАЦ: *(Прихватӣа здравицу)*
 Prost!
(Окреће се да наздрави Жени)
 ... Госпођо Адлер?
- ЖЕНА: *(Једва чујно)*
 За народ!
(Журно однесе цвијеће)
- ГЕСТАПОВАЦ: *(Најадно љледа за њом)*
 Госпођи није добро?
(Збуњен)
- АДЛЕР: *(Привидно о̄уш̄ӣен, ус̄јешно љрикрива нела̄од-нос̄ӣ)*
 Сад ће она... само да спреми оно ДИВНО цвеће... да не увене. Знате како наш Фирер вели, “мора се деловати одмах, војнички решено”...
- ГЕСТАПОВАЦ: Да... Живети промишљено и одмерено као да ће сто година бити мир, а бити приправан као да ће већ сутра бити рат... А рггос, чујем да су стигле... да смо добили НОВЕ наредбе, знате, СА САМОГ ВРХА?
- АДЛЕР: Ваља НАМ додатно појачати дисциплину, и повећати надзор...
- ГЕСТАПОВАЦ: *(Сӣуран, као и иначе када су у љӣӣању “о̄ӣӣе с̄ӣвари”, љосао и сл. љо је ӣӣо је)*
 Ја верујем само у чврсту руку... репресалије! Та непросвећена стока, она словенска багра, разуме само језик батине...
- АДЛЕР: МИ ћемо, овде, имати СУЂЕЊЕ...
- ГЕСТАПОВАЦ: Зашто да им судимо? Кривце треба... по кратком...
(Гес̄ӣ руком)
- АДЛЕР: *(Мирно)*
 Суђење, кажем.
- ГЕСТАПОВАЦ: *(Обрадован, задивљено али “нез̄рајно”)*
 А ево и Госпође... Смем ли молити за један плес?
(Ус̄ӣаје, наклони се, окрене се на ље̄ӣи ка Жени, цокне ље̄ӣама чизама)
- ЖЕНА: Али ја...
(По̄гледа љрема Адлеру који љо̄ӣврдно климне)

- ГЕСТАПОВАЦ: (*Поштражи на радију музику. Off: Штраусов валцер*)
Ништа лепше у оваквом часу од бечке отмености...
Конечно, и Фирер је Бечлија!?
- ЖЕНА: (*Невољно се преушћи да је Гестаповоца води у њлесу*)
- ГЕСТАПОВАЦ: (*“Заводнички”*)
Красно плешете, Госпођо... Права штета...
- ЖЕНА: (*Помало изненађена*)
Штета?
- ГЕСТАПОВАЦ: (*Удварачки*)
Ви сте... млада жена...
(*Наглашава, са прикривеном сирашћу*)
... веома привлачна млада жена...
- ЖЕНА: (*Укоја се у мјесту. Смирено, као да хоће да све уозбили, да га “оштријезни”*)
Жена господина Адлера.
- ГЕСТАПОВАЦ: (*Као да је Женина ојаска шек “реда ради”, као да Жена не мисли оно што говори. Гледајући је “заводнички”*)
Он је у снази, без сумње... Али... шездесет година?
- ЖЕНА: (*Искрено зајанђена*)
Шта Ви то себи допуштате...
(*У невјерици, одмакне се њолађано од Гестаповоца и оде*)
- Полађано зајамњење. Off: валцер.*

СЛИКА 3.

временски неодређено, много касније – стан доктора
Адлера

- ЖЕНА: (*Свежањ њаира у наручју. Сједне, Ујали свијећу, Пише*)

Видео: снимци Хиллера у шејњи, са дјецом, Шварцвалд.

- ЖЕНИН ГЛАС: (*Off*)
Атентат на “великог вођу Рајха” су планирали и извели завереници, немачки високи официри, а међу њима је био и “знаменити африкански војсковођа Ромел”. Прве вести о томе атентату гла-

силе су да је Хитлер убијен. То је изазвало велику радост широм целог света изузев осовинских земаља. Те вести су допрле и у заробљеничке логоре у Немачкој, у којима су милиони заробљеника и сужања свих нација на свету чамовали с надом у своје ослобођење и повратак кући... А када се пронета вест убрзо оповргла, и Хитлер остао у животу, тада је дошло наређење, да се “ликвидирају” сви они који су ма којим начином показали своју радост... Командантима свих заробљеничких логора наређено је да побију “бунтовнике”, све оне који су одобравали смртни покушај на свемоћног вођу Рајха.

И заповест је извршена... Свако после пола ноћи у току неколико дана проламало је ноћну тишину праштање митраљеза, кроз које су људи вршили грозну вољу своју а не благу вољу Божију...

ЖЕНА:

У логору у коме је мој муж, резервни пуковник Адлер, иначе у цивилству мирнодопски професор историје на универзитету, био командант, заточеници у бараци број 99 били су углавном Срби... О томе времену сведоче и његов дневник и... моји записи.

(Лисића њаиуре, чића)

А овде је и истина о најмилијем човеку кога смо имали срећу да сусретнемо у животу...

(Дахом уџаси свијећу)

Мрак. Off: лиџурџијско њојање.

Видео: снимци из коњи-лоџора, лешеви...

Off: Глас Сјасе Сјасовића – Молиџва: Неразум нас саиуре, Госјоде Боже наш. Од неразума њива се Твоја њокри коровом, и семе Твоје у ојасносџи је да буде уџушено. Похиџај, Госјоде, и сјаси увес Твој, док није коров њревлдао. Шџо више знају синови човечији, њо мање разумеју. Преџоварени су знањима о дубинама морским и висинама небеским, али уџоредо са знањима расџе и њихово неразумевање. Мало мало ња ће све знаџи а ниџиџа разумеџи. А најмање Тебе и себе. Оџрџоше се од Тебе, Врховноџ Разума, ња с џордоџићу и злобом џроџив Тебе кренуше на џознање дела Твојих. Збоџ њихове надменосџи и злобе Ти си се склонио с џуџа, џе ниџде у васиони да Те среџну. А џде џод не среџну Тебе, среџају архиџроџивника Твоџа, који хиџро џоуџава месџо које Ти уџразниш...

Off: Луџа меџалних враџа, ударци, узвици Los! Shnell!

СЛИКА 4.
Судница у логору

Свјетло. За сценом Судија и Гестаповац, Улази Спасо.

- СУДИЈА: Како се ти зовеш?
- СПАСО: Спасо Спасовић.
- СУДИЈА: Шта значи то име?
- СПАСО: Значи Исус Исусовић.
- ГЕСТАПОВАЦ: Није ли то јеврејско име?
- СПАСО: Некад је било јеврејско, сад је хришћанско.
- СУДИЈА: Старосна доб?
- СПАСО: Тридесет и три године...
- СУДИЈА: Шта си по народности и вери?
- СПАСО: Србин, православне вероисповести.
- СУДИЈА: Јеси ли универзитетски школован, и у којој си науци стручан?
- СПАСО: Јесам, у теологији и историји.
- ГЕСТАПОВАЦ: Зашто у две а не у једној?
- СУДИЈА: Позивам Вас, господине оберштурмбанфиреру, да поштујемо правила. Сада ја постављам питања...
- ГЕСТАПОВАЦ: Само се питам... Питам, како то; шта је ту погрешно?
- СУДИЈА: Процедура... Доћи ће ред и на Вас.
(*Спасу*)
Одговори!
- СПАСО: Сматрао сам да су те две науке нераздвојне; нема једне без друге.
- СУДИЈА: Којој политичкој партији припадаш?
- СПАСО: Ниједној.
- СУДИЈА: Зашто?
- СПАСО: Зато што сам убеђен да све политичке партије више обећавају него што могу дати, и тако воде народ у Земљу Нedoђију...

- ГЕСТАПОВАЦ: *(Поскочи)*
Куда?
- СУДИЈА: *(Погледа га појријеко)*
Шта значи ТО? Та... реч?
- СПАСО: Земља Недођија означава земљу среће коју су политички агитатори увек обећавали а никад видели пре смрти.
- СУДИЈА: Мислиш ли ти тако о политичким партијама и теоријама... свуда?
- СПАСО: Да, у целој Европи, какве су оне сада.
- СУДИЈА: И о... комунизму?
- СПАСО: Наравно.
- ГЕСТАПОВАЦ: И о национал-социјализму?
- СПАСО: Такође...
- СУДИЈА: Још једном те питам, размисли добро... шта ћеш одговорити, мислиш ли ти да И НАША, немачка, национал-социјалистичка странка води свој народ у ту... Земљу... Земљу Недођију?
- СПАСО: Сасвим тако.
- ГЕСТАПОВАЦ: Мржња према нама говори из њега! Мржња и зло!
- СПАСО: Ако бих ја судио вас по злочинима према моме народу, мржња о којој говорите била би оправдана. Али, ја сам познавао и друкчије Немце, те морам говорити по разуму...
- ГЕСТАПОВАЦ: *(Удара њесницом о сџо, виче)*
Господине судијо, стрељати га овога часа и не губити време!
- СУДИЈА: *(Узме Гесџајовца за руку, њише)*
Будите стрпљиви, имамо целу седмицу на расположењу. Овај је, као командир, најодговорнији кривац, те се морамо на њему највише задржати.
(Сџасу)
Пази, Спасовићу, пази добро шта говориш. Глава ти о концу виси.
- СПАСО: Не виси о концу, господине пуковниче, него је ја гледам већ одсечену у мојим рукама...

ГЕСТАПОВАЦ: Кад је рат са Србијом свршен 1941, зашто се ниси одмах предао него си се бунтовнички одметнуо у шуму?

СПАСО: Рат није ни до данас још свршен. А ја сам и у редовној војсци као официр и у шуми као “бунтовник”, како ви ТО називате, био једно исто: српски ратник против немачких ратника.

СУДИЈА: Ко те је побудио да се... одметнеш?

СПАСО: Немци.

ГЕСТАПОВАЦ: Како?

СПАСО: Стрљали су три хиљаде талаца, невиних Срба, као одмазду за тридесет Немаца који су погинули у борби против четника Ђенерала Михаиловића...

ГЕСТАПОВАЦ: (*Виче, узбуђен*)
То није... није истина. То је лаж!

СПАСО: (*Мирно*)
То јесте истина...

СУДИЈА: (*Дигне црну свеску са сѝола*)
Овај... рукопис... нађен је у твојој бараци број 99. Је ли ово твој дневник, капетане Спасовићу?

СПАСО: Није дневник, него... тако... неке моје мисли и запажања. Али дневник није.

ГЕСТАПОВАЦ: Шта је не знамо, али ЗНАМО да је писан српском ћирилицом. Нејасно, скраћено... нико од наших тумача ТО не може прочитати. То су шифре!

СУДИЈА: Ово да се за два дана тачно препише. Два дана, разумеш?

СПАСО: (*Војнички њоздрав*)
Разумем.
(*Оде*)

ГЕСТАПОВАЦ: Да се стрља, још ове ноћи... Са осталима!

СУДИЈА: Лако је стрљати...

Свјетло се нагло гаси.

У мраку, off: куцање машине.

СЛИКА 5.
Стан доктора Адлера

Мрак.

Гесијајовац у њолусвјејџлу исјод абажура сјоне ламје, сједи, њуши нервозно. Кад уђе Жена ѓаси циѓаретју у усјаје.

ЖЕНА: Шта је то толико хитно да не може да сачека... ни јутро ни мога мужа?

ГЕСТАПОВАЦ: *(Узима је за руку – Жена у nelaгоди њокушава да је шјо ѓрије извуче)*
Доводи ме пре дужност осећања него осећање дужности...

ЖЕНА: Онда, реците, Готвалде. Он само што није стигао.

ГЕСТАПОВАЦ: *(Наљло, сјрасно)*
Ви знате да ја гајим према Вама... одређене...

ЖЕНА: *(Одбрамбено)*
Ако мислите на ономадно Ваше недолочно понашање и... непримерене... злураде опаске о моме мужу... онда
(Наљласи)
... знам за те Ваше “наклоности”, од којих нека и мене и Вас Бог драги сачува!

ГЕСТАПОВАЦ: Не управља слаби човек својим унутрашњим бићем... Саслушајте ме, преклићем Вас!

ЖЕНА: А шта друго и чиним? Да је другачије, не бисте ме ни видели...

ГЕСТАПОВАЦ: Говорим из... љубави... госпо... госпођо! Ја знам да су моје порекло и формално образовање недостојни Вашег друштвеног ранга... њему је уважени правник, професор Универзитета, ваш муж, много ближи и прикладнији... знам ја то, о и те како знам. Али, ново време и наш Вођа учинили су чудо: нема више класне разлике између правих Немаца, Аријеваца... А ја то јесам... И Ви сте, наравно... Занемаримо разлике у спољашњости... Отуда, ваљда, и храброст... добро, можда и дрскост да Вам се онолико приближим... Ја Вас волим... Колико и... Немачку!

- ЖЕНА: (Хладно)
Ја волим свога мужа... Колико и Немачку... Немојте... молим Вас, више да долазите.
- ГЕСТАПОВАЦ: Чекајте...
- ЖЕНА: Немојте... Лаку ноћ, Готвалде.
- ГЕСТАПОВАЦ: Ваш муж је у опасности, госпођо Адлер!
- ЖЕНА: А ко није, у данашње време... рат је, забога!?
- ГЕСТАПОВАЦ: Ове су опасности и старије и опасније од ратних. Њему прети губитак части и... службе, положаја... свега, а не само голог живота!
- ЖЕНА: Ако га је НЕКО оклеветао, није први пут. На часна човека се лепа лаж и обједи као бува на пса, али на ИСТИНСКИ ЧАСНОГ не приањају лажи као ни чичак за јаје! Уосталом, Ви добро знате да је Јохан близак самоме врху...
- ГЕСТАПОВАЦ: Све има свој почетак и крај... а крај се приближио, госпођо Адлер: у овом несрећном процесу... непотребном и посвема излишном СУЂЕЊУ, одлуком Вашег мужа, ја сам именован за тужиоца. Ја говорим у име милиона... свих поштених и правдољубивих Немаца. Правда мора бити задовољена...
- ЖЕНА: Судија и професор... доктор Јохан Адлер је оличење правде, Готвалде. Ви то, најбоље, знате... Зар нисте управо Ви годинама поред њега?
- ГЕСТАПОВАЦ: Управо о ТОМЕ Вам и говорим: сад је отишао предалеко... Уместо да осуди онога... разбојника, он изводи "приредбу" правосуђа... А ја ћу морати да известим... на највише место... понављам: на највише место... То је моја дужност!
- ЖЕНА: Правда... људска правда... у име милиона? Није ли гомила осудила и Исуса Христа на смрт, а помиловала разбојника Вараву? Зар "правда милиона" мора бити ИСТИНА? Зар људска правда није или зар не може бити и ЛАЖ?
- ГЕСТАПОВАЦ: И ако је тако, ако је и лаж, победиће... Победићемо!
- ЖЕНА: Ако је та ваша ЛАЖ толико моћна да нас победи, онда ће Вас ИСТИНА поразити! Одлазите...

ГЕСТАПОВАЦ: Немојте после да кажете како Вас нисам упозорио... на време. Он ће и Вас повући са собом... у понор. Спасите се, ако већ њега нећете или не можете спасити. Или му барем реците... саветујте, наредите... да се повуче. Да одустане од те лудачке... издајничке намере да суди једном словенском зликовцу по законима који су донесени за исправне синове немачког народа! У противном, ја ћу... ја ћу... деловати!

ЖЕНА: Само Ви радите свој посао, Готвалде. А Јохана Адлера чува заклетва...

ГЕСТАПОВАЦ: Враг однио Јохана Адлера. Ви сте у опасности... О Вама бринем. Ви знате... рекао сам Вам, хоћу да Вас заштитим! Ви сте мени...

(Крене према Жени)

ЖЕНА: *(Одмичући се)*

Ја сам своју судбину везала за свога ЧОВЕКА, и свака његова одлука је и моја одлука... Бог с Вама, Готвалде!

Нагли мрак. Off: Штраусов валцер.

Видео: кадрови "Журнала", Америка, облакодери, Киј слободе, шехника.

Из off-a: Сјасов глас: Како је сјираина реч ајосјолска о сјарим јаганима: "Кад мишљаху да су мудри, полудјеше". Још је сјираиније пророчансјиво једног свейога и пророзрљивога човека о новояганима. "Доћи ће време", рекао је Анјоније Велики, "када ће свейом овладајти шакво лудило, да ће луди људи смајрајти ја-мејне лудим, а себе ја-мејним". Кад би евройски мајеријалистии и агносјици скривали своје лудило у себи, и држали своју несрећу само за себе, они би били мале шјейшочине. Али је особина лудила да учи друге, и несреће да се шири. Гоњени духом немира они се намећу друшћиву за учишеље и вође. И због шода су они велике шјейшочине. Обично вешти на јеру и јаховитии на речи, они дочаравају просјом народу визију неке земље обећане, или раја на земљи, као неку фајаморгану у јусјинњи. А кад се дочејају власитии и вођсјива, оне каролијске визије хитно се удаљују, бледе и шиче-завају. И жруба јусјинњска сјварносји шата још сјираиније пече и боли. А разочарани људи и народи проклињу болесну машију својих вођа, која их је водила не у земљу обећану ниши у земаљски рај него у – Земљу Нодођију...

Off: Музика, Штраус, валцер.

Свјејило се нагло њали.

СУДИЈА: Кренуо је ваш Вођа на Русију, у крсташки рат против безбожника, али не у име часног крста као Барбароса, него у име свастике, сломљеног, нехристовог крста, то је рекао оберштурмбанфиреру... И свима... нама!

ЖЕНА: А зар није... тако?

СУДИЈА: Ђути... молим те. То шта ти... шта ми мислимо... боље да остане... неизговорено.
(Заврне рукаве, хоће да ѡере руке над лавором)

ЖЕНА: *(Пољуби ѓа у врати, ѡлива му из бокала)*
Каква је то “истина” ако остаје неизговорена? Ти се плашиш... зазиреш, добро... Не “плашиш” него зазиреш... и у свом дому, од његових пламтећих речи, а Он их говори гласно, свима. Чија је ИСТИНА...

СУДИЈА: Не “истина”... можда уверење...

ЖЕНА: Уверење је моје да од ових простих, најпростијих људи на Балкану, поседневно добијамо јасне и разговетне одговоре. Привилегија овог простог хришћанског народа је да – не знајући много – знају оно што је главно.

СУДИЈА: Није он прост ни необразован; професор је историје... и теолог!

ЖЕНА: Да ли говори као историчар или као богослов?

СУДИЈА: Као храбар човек... лудо храбар... Стрељаће га.

ЖЕНА: Ти си председник Суда, ти ћеш га... осудити?

СУДИЈА: Сам ће себе осудити... Ја само треба да утврдим истину...

ЖЕНА: Само? Ту... истину... ти већ знаш... Сви знају.

СУДИЈА: *(Њежно је дођакне)*
У чему се гледа истина, оно се и обожава...

ЖЕНА: *(Помилује ѓа ѡо руци)*
Јохане, они... ови ОРТОДОКСИ – православци, верују да смо сви ми путници, странци и гости у овоме свету. Размишљајући о свету и животу и шетајући по гробљима, старим и новим, сваки разуман човек неминовно долази до тог сазнања...

СУДИЈА: Дај ми чист убрус, да обришем опране руке... да вечерамо...

Мрак. Off: Лиџурџијско појање; Сјасова молиџва.

Видео: смџре, “бакљаде” и параде (Тријумф воље – Л. фон Рифеншџал.)

Off: Сјасов џлас: Оџради нас, Госјоде, од безбожника. Најрави зидове од анђела Твојих између њих и нас, као некада зидове од воде у Црвеном мору. Одасвуд нас ојколише, и хоће да нас појоје у смрџ, јер желе само да нас нема. Смеју се Теби, зар не чујеш? Руџају се нама збоџ Тебе, зар не видиш? Ојџени су мирисом крви људске и радују се сузама сирџињским. Јауци мученика јесма су за њих, и јисак зџажене деце музика за иџрање.

Ошмају хлеб од синова Твојих, и бацају џа јисима. Кад којају очи људима, хијене беже мумлајући: ми јоо нисмо znale. Кад деру кожу са живих, вуци урлају: ми јоо нисмо умели. Кад одсецају џруди мајера, јси лају: ми се јооме јшек сад од људи учимо. Из очију им сева оџањ, на усјиа бљују џрдило, на ноздрве издише јакосј. Смрџ им је јрорасла кроз срце и душу и очи, и живџи је одврајшо своје воде од њих... Сјаси нас, Госјоде, од безбожника, од дивљих зве-рова сами ћемо се сјасши...

Off: Ударци, команда fauer. Рафали. Корачница “Ерика”.

СЛИКА 6. Судница

Исји. Off: Пређашњи.

Свјејло наџло. Судија и Гесјайовац. Улази Сјасо.

СУДИЈА: Спасо Спасовић?

СПАСО: Ја сам, господине пуковниче.

СУДИЈА: Кажи нам, да ли би ти имао храбрости да кажеш истину и онда када би то било опасно по твој живот?

СПАСО: Никад истина није опасна по живот.

СУДИЈА: Одговори на питање...

СПАСО: Истина и живот су нераздвојни као очи и вид, по речи Онога који је казао: Ја сам Истина и Живот.

ГЕСТАПОВАЦ: Ти то мислиш на онога Јеврејина?

- СПАСО: ГОСПОД Исус Христос, колико је био Јеврејин толико је био и Немац и Шпанац и Србин и Американац и Азијат и Африканац. Он је самога себе називао сином човечијим а не сином јеврејским.
- ГЕСТАПОВАЦ: А да додаш још Црнац и Папуанац?!
- СПАСО: И све свима, да све спасе... Месија свију и Човекољубац!
- ГЕСТАПОВАЦ: Ово је увреда немачкој раси!
- СПАСО: Уверен сам да већи део немачког народа не сматра то за увреду него за велику почаст.
- ГЕСТАПОВАЦ: Ми лечимо немачки народ од вековне заблуде; вером наших тевтонских предака, богова силе, крепости, мужества и победе! Мекушни Исус, јеврејски месија, уназадио је народ и изједначио нас са слабићима и робовима... Наша мисија је да владамо Сигфридовим мачем а не ропски да плачемо пред крстом или са крстом. Verstehen Sie?!
- СПАСО: Разумем речи, а страшим се да разумем смисао њихов. Често су сузе мењале судбу људи на добро брже него мач...
- ГЕСТАПОВАЦ: Одувек су више расе господариле нижим. То је азбука светске историје, а ти ни то, професоре, ниси још разумео!
- СПАСО: Кад једна сурова банда изненадно удари на миран град, па га опљачка и поруши, а грађане побије или одведе у ропство, хоћете ли рећи да је једна виша раса пуноправно загосподарила над нижом расом?
- ГЕСТАПОВАЦ: Дивљи Германи завладаше над висококултурним свињарским народом српским, то си хтео казати?
- СПАСО: То ви рекосте...
- ГЕСТАПОВАЦ: А шта ти велиш, робе?!
- СПАСО: Не љутимо се ми Срби кад нас називају свињарима; као што се ни ви, Немци, не би требали љутити када вас назову котларима или точкарима. Ни једно ни друго занимање немају ништа са вредношћу...
- СУДИЈА: Пази, Спасовићу, на своје речи!
- СПАСО: Зборим да су Хердер, Ранке и Гете боље мислили о Србима него господин оберштурмбанфирер...

- ГЕСТАПОВАЦ: Стари Немци! Они су живели у заблуди... лажној и понижавајућој религији! Ми смо, са новим Вођом, отпочели нову историју Немаца, разумеш?!
- СПАСО: Сваки вођ једног крштеног народа који одбацујући Христа хоће да усрећи свој народ, води све не у земљу среће, но у Земљу Недођију...
- ГЕСТАПОВАЦ: (*Трѣне ѿшиѿољ, уѿери у Сѿаса*)
Ти, скоте! Вређаш нашег Фирера... Овако ти треба судити!
- СУДИЈА: (*Ухвѿи ља за руку, Трѣне. Пишиѿољ оѿали*)
Доста! Ово је Суд... Колега! Ruhe!
(*Након ѿаузе*)
И, кад постављате питања, ограничите се на предмет.
(*Гесѿаѿовац сједне. Судија, Сѿасу*)
А тебе строго опомињем да се не усудиш више вређати наша национална осећања... Зашто ти ниси или спречио оно дивље весеље у бараци број 99, након атентата на Вођу Рајха, или пријавио командиру сектора?!
- СПАСО: Зато што је ТО био само израз жудње за отаѿбином а не осветољубља. Веселе мојих људи нити је шта изменило међународну ситуацију, нити судбу немачког народа.
- ГЕСТАПОВАЦ: Стрелјати их треба, без икаквог суда!
- СПАСО: Стрелјате мене... Не да би правду задовољили, већ да би се својих сумњи ослободили. Мени је радост за њих умрети, као њима живети. Ништа не губим... А они и ви добијате – бар илузију добитка.
- ГЕСТАПОВАЦ: Побити их, све, скупа и... Одмах!
- СУДИЈА: Спасовићу, ти фантазираш. Ако је намерно, стрелјачемо те; ако ли ненамерно, послаћемо те у... лудницу!
- СПАСО: Чините са мном оно што ће вас учинити срећним. А у погледу фантазирања, промислите и пресудите ко се губи у нереалностима, да ли онај ко види месец на 300.000 километара изнад земље, или онај ко га гледа под својим ногама како се из воде смеје онемо ко хоће да га руком ухвати?

Нађло мрак. Off: Вађнерова музика.

СЛИКА 7.
Логорска канцеларија

Off: Вагнерова музика “īрейāйā” се из īрейћодне слике и īраīи цијелу Слику 7.

ГЕСТАПОВАЦ: *(Улази журно, без оклијевања īтелефонира)*
ГЕСТАПО–Централа? По хитном позиву на заштићену линију, шифра “Конрад”, тајни КОД Blaue-Stern... Да. Моја идентификација: Sechs-Sechs und Sechsix. Jawohl!

(Чека, добија “īоīћврду”)

Пријављујем случај кршења расног закона и издајничко-колаборационистичко понашање претпостављеног старешине, а у вези са завером и атентатом на Фирера. Јохан Адлер... доктор Адлер, резервни пуковник, у цивилству универзитетски професор историје... Да. И раније сам по оперативним задацима претпостављене команде Ес-Ес и ГЕСТАПО извештавао о његовим поступцима... Да... У процесу којим председава Адлер ОТВОРЕНО показује своју завереничку природу... циљ му није да осуди кривца, него да га ослободи... Јасно! И поред упозорења... наравно. О свему имам најдиректнија сазнања и израван увид... Ја у том СУБЕЊУ заступам ОПТУЖБУ... кажем и понављам: Доктор Адлер не извршава наређења, не прихвата моје сугестије и његов пример лоше утиче на потчињене! Знаш да је он “повлаштен” професорским угледом, аријевским пореклом а посебно његовим интимним пријатељствима са утицајним круговима... али, моја ДУЖНОСТ је да о свему на време, тачно и непристрасно извештим! Видимо добро куда нас је поверење према наводним “провереним кадровима” довело... Не би ме чудило да је и Адлер повезан са атентатом, са Ромелом свакако јесте! Наравно, о свему ћу саставити службену белешку и проследити је редовним путем. Neil Hitler!

(Сīустīи слушалицу. Оклијева, заīали цићарейу. Увлачи īаир у машину за куцање. Као у īрансу īише)

ГЛАС

ГЕСТАПОВЦА: (*Off*)

Као што сам Вас већ известио поверљивом телефонском линијом, указујем на случај Доктора Јохана Адлера који показује знаке лабилности и подривачког деловања. Исказујући недопуштену благонаклоност према доказаном злочинцу и заробљеном српском бандиту, Адлер истовремено доводи у сумњу и своју лојалност нашој национал-социјалистичкој партији и Вођи лично. Иако, по мојим сазнањима, он у пређашњем нема подршку своје супруге...

ГЕСТАПОВАЦ: (*Прекрије лице шакама*)

О, богови... колико је само... Волим је!

Нагли мрак. Off: Вагнерова музика, ЈАКО.

СЛИКА 8.

Стан доктора Адлера

Пригушено свјејло. Појачава се. Off: њређаињи.

ЖЕНА: Техника јесте “и глува и нема и неодговорна; потпуно зависна од етике, као и етика од вере”, уосталом...

СУДИЈА: Али, он је на суђењу, уместо да се брани, проповедао како ће се и Ајфелова кула и катедрале немачке и облакодери американски, врхови људског грађевинарства...

(*Чийа са њицира*)

“сручити у безобличну прашину, ако охолост људска – и то још хришћанска – с пркосом Богу буде превршила меру и додијала дуготрпељивом Створитељу људи”.

ЖЕНА: Све оне сјајне древне, а у бездани мрак погребене цивилизације, јелинске, египатске, царева мексиканских, Инка и Перуанаца, није упропастило ни време ни несолидност техничке израде, но грех против свете вере и свете етике...

СУДИЈА: Како да одлучим по правди ... Како да помогнем том ваљаном човеку?

ЖЕНА: Између поштења и вештине лак је избор... Поштен човек и без вештине цени се и у ово, наше, време, више од вештака без поштења... Заиста, добро је рекао ваш сужањ...
(Чииа)
Ко је глув а не чује како етика гласније од топова виче нашем поколењу: Не тим путем, људи? Тај пут води у Земљу Недођију...

Нагли мрак. Off: црквена звона. Лишурџијско појање.

Видео: рајна разарања.

Из off-а: Сјасова молишва: Сјаси нас Господе, избави нас од људи бездушних, а од бездушног камења лако ћемо се склонити. Душа је безбожничка мртва, као ируло дете у мајериној утроби. Огради нас од нејријателва Твојих и наших, закрили нас зидовима од анђела Твојих, високим од земље до неба.

Скривамо своје сузе од светиа, да нам се не смеју, и шајимо уздахе да нам се не руљају. Но љачемо и уздишемо пред Тобом, који видиш и љаведно судиш. Господе, закрили нас и сјаси нас ради имена Твога и славе Твоје. Амин...

Off: рафали, дејонације. Заиварање металних враћа.

СЛИКА 9. Логорска судница

Исти. Улази Сјасо.

СУДИЈА: Зашто си тако неуредан?

СПАСО: (Раичујан)
Чешљам се прстима, господине пуковниче.

ГЕСТАПОВАЦ: (Уз смијех)
Да не би да те ми почешљамо?

СУДИЈА: Колега...
(Сјасу)
Је ли истина да си спасао живот немачког капетана и двадесет војника, које сте заробили па хтели стрељати?

СПАСО: Истина је...

СУДИЈА: То ти се рачуна у заслугу.

- СПАСО: Не у моју него мојих српских предака који заробљене непријатеље нису убијали. Угледао сам се на претке, то је све.
- ГЕСТАПОВАЦ: А када су стражари у логору на Бањици у Београду тукли неког комунисту, ти си викао на стражаре и бранио га... комунисту?
- СУДИЈА: Како си ти као националист могао бранити комунисту?
- СПАСО: Ја сам као ЧОВЕК а не као “националист” бранио човека а не “комунисту”. У Америци се законски кажњава и ко псе бије и мучи...
- ГЕСТАПОВАЦ: Ти и онај комунист гори сте скотови од паса, Verstehen Sie?
- СПАСО: Не разумем, господине оберштурмбанфиреру...
- ГЕСТАПОВАЦ: (*Скочи и ошамари Сјаса*)
Разумећеш... ово!
- СПАСО: (*Посрне, али окрене и дружи образ. Услиједи дружи шамар. Сјасо њосрне и на дружу сјрану*)
- СУДИЈА: Оставите се тога... Тих... начина! Ово је суд, немачки суд!
(*Сјасу*)
А ти, Спасовићу, одговарај на питања... Зашто, кад си пуштен из логора на Бањици, ниси отишао у своје место него опет у шуму?
- СПАСО: Зато што је и то “моје место” било исто што и логор...
- ГЕСТАПОВАЦ: Отишао си у Босну, да и тамо палиш, рушиш и убијаш!
- СПАСО: Отишао сам у Босну, да се борим за слободу свога народа...
- СУДИЈА: Тамо сте напали немачку комору и отели храну?
- СПАСО: Али нигде се не тврди да сам икога и ошамарио, још мање убио. А храну сам отео од отимача и повратио гладним сељацима.
- СУДИЈА: Растурао си летке у којима претиш...
(*Чииа*)
“да ћеш убити сваку Српкињу која приступи у јавне куће за немачке војнике”?

СПАСО: Нико не може продати своје тело људима, а да не прода своју душу ђаволу... Заветовао сам се да браним живот и правду и образ свога народа. Ја сам, господо судије, спасавао и част Немаца, да један од водећих народа хришћанског света не понавља недела сурових Турака одвајкада.

ГЕСТАПОВАЦ: Сравнијеш Немце са Турцима?

СПАСО: Турско господарење припада прошлости, немачко тренутној садашњости, а Христово господарење будућности и вечности!

ГЕСТАПОВАЦ: Спасовићу, ти си луд!
(Судији)
Он је... луд!

Наћли мрак. Off: зашварење металних вратића.

Из off-а: Сјасова молићива: Склониће се звезде, ошверзи се небо, васељено цела поклони се Творцу. Синиће свећлоићу серафими сјајни, и хукниће хуком херувими хучни. Нек се ујараде све анђелске силе, и све војске свећих нек окрену лица ка Пресјолу славе, љубави и силе, и Творцу певања зајевају јесму: О Бескрајни бићем, Бесјочейни славом, Госјоде свих свећих, јлојних и бесјлојних, Ти над собом немаш у коћа гледајчи, јошгледај у оне шћо јод Тобом сјоје, у јрашини земној, у јрошиноме шћелу, јошгледај, услиши, смилуј се и сјаси. Укрейи их, Боже, да издрже муке; да издрже муке и одрже веру. Да досјојни буду с нама хоровачици, и јесмом јри-свајјом Тебе величајчи. Амин...

Off: Лишјурђијско јојање. Рафали.

СЛИКА 10.

Стан доктора Адлера

ЖЕНА: *(Иде унашрашке, усјукнувши јред Гесјайовцем)*
Још ономад сам Вам рекла да више не долазите.

ГЕСТАПОВАЦ: *(Полажано скида кожне рукавице, удара њима о свој ошворени длан)*
Захтевам! Немачки Рајх захтева!

ЖЕНА: *(Сједне)*
А ви сте ЊЕГОВ опуномоћени гласноговорник?

- ГЕСТАПОВАЦ: Ја сам... ја ћу БИТИ нови командант Логора и, можда, већ сутра судија Вашем мужу, госпођо Адлер... Адлер би могло бити жидовско презиме, неспра?
- ЖЕНА: Per aspera ad astra! Примите моје саучешће...
- ГЕСТАПОВАЦ: (*Увријеђено*)
Иронију задржите за себе...
(*"Сломи" се. Силасне. Гледа је са удивљењем*)
Тако си... тако те...
(*Крене да је додирне, ња усљукне*)
Још можете да... бирате, госпођо Адлер.
- ЖЕНА: Ако је избор између тога што ћете Ви – можда – бити а МИ већ јесмо, не видим да Ту има шта да се бира...
- ГЕСТАПОВАЦ: (*Сиварно увријеђен*)
Између живота и смрти, госпођо Адлер!
- ЖЕНА: А које од то двоје сте Ви? И, како ТО можете да знате?
- ГЕСТАПОВАЦ: Ја сам живот, госпођо... ЖИВОТ – лично!
- ЖЕНА: Онај који је и мене повео за собом је – јесте и биће – Пут, Истина и Живот, уједно. Живот ОВОЗЕМАЉСКИ, живот који ви нудите јесте друго име за смрт...
- ГЕСТАПОВАЦ: Смрт? Па... ја Вас волим! Зар не можете и Ви мене, бар мало, да... заволите? Било би нам... лепо. Хтео бих само да Вас узем за ту вашу малену... лепу и крхку ручицу и... да Вас... водим... правим ПУТЕМ, у обећану земљу.
- ЖЕНА: Бестрагија... Земља је ТА, Ваша, Земља Недођија, Готвалде.
- ГЕСТАПОВАЦ: (*Навлачи рукавице*)
Хтео сам само... хоћу... да помогнем...
- ЖЕНА: Себи или... нама?
- ГЕСТАПОВАЦ: Зашто сте... такви?
- ЖЕНА: Господ ће судити, СА СЛАВОМ... и живима и мртвима.
- ГЕСТАПОВАЦ: Оставите питијске сентенце и... крените са мном, док још можете!
- ЖЕНА: Циљ Вашег пута је само да пронађете пут до свога циља... Промашите, извесно, чак и ако привидно погодите, Готвалде... Заиста вам кажем...

Наћли мрак. Off: маршевска корачница "Ерика".

СЛИКА 11.
Судница

Исѣи. Улази Сѣасо.

- СУДИЈА: Јеси ли ТО ти, Спасовићу?
- СПАСО: (*У ѣруѣасѣом одијелу, са ѣраѣовима мучења, масницама и убојима. Десна рука ѣола – укочена*)
Ја, увек ја, господине судијо.
- СУДИЈА: Не изгледаш добро; како се осећаш?
- СПАСО: Врло добро, господине пуковниче, хвала. Потврђујем реч Господњу, да је дух бодар, а тело немоћно.
- СУДИЈА: Зашто не спустиш ту руку?
- ГЕСТАПОВАЦ: Зар не видите да опет изазива...
- СПАСО: Други су преузели над њом команду, па сад мене не слуша.
- ГЕСТАПОВАЦ: Требало би га сад, је ли, и у болницу послати, а?
- СПАСО: Хвала, већ сам у болници. Цео свет је сада болница, а ја се осећам здрав у тој болници...
- ГЕСТАПОВАЦ: Или је луд или се претвара, а пре ће бити ово друго! Али једно је извесно – да је побуњеник, да и овим позива на непослушност против Немаца... Против нас!
- СПАСО: Сматрао сам и сматрам за дужност да позивам у борбу за слободу свога народа, борбу против Немаца, али не против Канта и Хердера, Лесинга и Шилера него против оних немачких злочинаца и њихових савезника, који су убијали мој народ, палили села, пљачкали градове, рушили цркве, бомбардовали болнице и породилишта, и одводили нас у ропство...
- ГЕСТАПОВАЦ: (*Наѣло скочи и ѣурне-обори Сѣаса*)
Умри!
- СПАСО: (*Падне, ѣа се усѣрави, обрише лице*)
Ако лаж рекох, докажи да је лаж, ако ли истину, зашто ме бијеш?
- СУДИЈА: Доста! Ја не допуштам... колега... да се неко сме кажњавати пре него је осуђен. ТО немачки закони забрањују!

ГЕСТАПОВАЦ: Није ОВО никаква казна него само пипци смрти која ионако чека овог... овог српског... ХАЈДУКА!

СУДИЈА: Али ни ви... нико... Ми ТО још не можемо знати, да ли ће оптужени бити и осуђен... на смрт... пре завршетка суђења?!

ГЕСТАПОВАЦ: У томе и јесте наше зло што ви ТО не знате. Сваки Немац, сваки исправан Немац МОРА знати да је спас Отаџбине једини закон. Дужност је сваког правог родољуба да на лицу места убије СВАКОГ ко спречава спасење. Издајник је ко то не учини...

СУДИЈА: (*Скочи, виче*)
Издајник је онај ко не слуша заповест... Ја сам добио ДОЗВОЛУ са највишег места, од Вође лично, да водим ову истрагу, јесте ли ме разумели, господине оберштурмбанфиреру?

Off: сирене за ваздушну опасност, свјејло се прекида, гласи. Удаљене дејонације. Судија и Гестаповец се склањају. Сјасо сам, сједи на својој столици, са ишруженом ђолом руком, миран, као да га ништа не боли.

Мрак. Off: музика, Малер/Вагнер.

Видео: снимци бомбардовања, разарања (Дрезден?)

СЛИКА 12. Судница

Свјејло несћварно, оносћрано.

СПАСО: (*“Кроз” музiku, off: удаљене дејонације. Сјдећи на столици прекрсти се, склои очи*)
Надање је моје Отац, прибежиште је моје Син, заштита је моја Дух Свети. Слава Оцу и Сину и Светоме Духу. Амин.

Црвено свјејло. Off: изобличен глас Гестаповца: “Зашто седиш у мраку, сам, човече?”

СПАСО: Ноћ ми је мила као мајка. Откад сам у сужањству... Мрак ми доноси слободу, непознату дану...

ГЛАС: (*Off*)
Каква је то слобода... у тамници? Мрачна?

СПАСО: Уздиже ме изнад времена и простора; мрак чини да зидови тамнички ишчежавају, тако и међе међу државама и народима и границе између прошлости и будућности. Сакрива ми и тело од мога вида. Оставља ми само душу, с којом слободно разговарам без сведока. Диже ме у далеке висине одакле ми се људи чине лепши него на дану. Изазива у мени сажаљење људи, а сажаљење улепшава и људе и сваку живу твар под небом. О, блажена ноћи, о благословена тишино! Не жури, зоро, не свићи дане! У мраку сам у највећем друштву, и без људи. С Богом сам у највећем и најбољем друштву...

ГЛАС

ГЕСТАПОВЦА: С Богом... ниси. Овде си сам... са мном!

СПАСО: С Богом сам увек. А ти си...

Иза Сјаса, одозго, сјушића се мейална ѓређрада-оґледало, ѓдје се ѓрејлићу разнобојне свейлосићи, сјенке и облици.

ГЛАС

ГЕСТАПОВЦА: (*Јер, “ио” је, у сјвари, он. У црном ґала одијелу, са цилиндром на ґлави. ґовори у “бубицу”*)

Познајеш ли ме, непријатељу мој? Ја сам Доктор над докторима, лечим од здравља, од слоге, од милости и сваке такозване врлине! Доктор сам свих наука и злоупотреба свих људских знања и дарова. Тиме, у моме мађијском огледалу, показујем људима Земљу Недођију; а они у њу као луди хрле!

СПАСО: Уместо твоје лажи, “Земље Недођије”, на капији их чека тамно наличје огледала, и разочарење у све што од тебе долази.

ГЛАС

ГЕСТАПОВЦА: Ти ли си се нашао да отвараш очи људима и објављујеш тајну о Земљи Недођији. Ти, робе Онога који је висио на Дрвету, и који ме је осакатио...

(Почиње невидљива борба у мраку, видљиви “ґо-сјодин” млајшара шийајом)

Видим, ниси сам у овој соби, а?

СПАСО: Рекао сам ти, увек сам с Богом!

ГЛАС

ГЕСТАПОВЦА: Ти си му роб! О, кад би ти, робе истине, знао како је слатко лагати, оговарати, завађати, а још и слађе гледати насиље; ти би се мени поклонио као једином свемоћном... Поклони ми се и спали рукопис о Земљи Недођији и учинићу те срећним...
(Укочи се, ослушкује)

Шта то шушка? Твој страх, или твој Господар, слуго?

СПАСО: Он је Господар целог света, и видљивог и невидљивог!

ГЛАС

ГЕСТАПОВЦА: Његова се тврђава пуши у диму, гори у пламену, осипа и пропада; а препуњава се моје царство.

СПАСО: Безбројно су велике народне масе које се само Њега држе...

ГЛАС

ГЕСТАПОВЦА: Као да неко вири на прозор, улази на врата? Робе, видиш ли оно што ја осећам?

(Вићла шћайом, бори се)

Ја се могу праметнути у сваког и свашта. Толика је моја свемоћ... А он, у кога се уздаш, могао се јавити једино као човек, и то убожјак који заудара на рибу. Нудим и теби да иступиш од његових оваца и укључиш се у моје јарце... И да спалиш рукопис, а? Ако нећеш, онда...

СПАСО: (Учини знак крстѡа ѡред ѡриказом и осјени се)

Уз ѡшућњаву се ѡдиже метѡлни зид-оћледало. "Приказа" несћѡде и ѡјѡви се блаћа свјетљосћ са сћројѡ; обѡсја Сћѡса у молићѡви. Мрак.

СЛИКА 13.

Стан доктора Адлера

СУДИЈА: (Чѡћѡ, ѡшче; улази Жѡна, носи чај)
Не спѡваш?

ЖѡНА: (Сћушћѡ ѡслужѡвник)
Па ни ти не спѡваш...

СУДИЈА: Ти не мораш.

ЖѡНА: Да ли ти мораш... и ТО... што чиниш?

- СУДИЈА: Морам; знаш ти то. И, хвала ти што разумеш. Овде се не ради само о животу или смрти једног човека, појединца; ово је прича о слободи!
- ЖЕНА: У прастаро време није се говорило о слободи; слобода се подразумевала...
- СУДИЈА: Е... сада се ни о чему више не говори него о слободи.
- ЖЕНА: И о здрављу не бисмо говорили, да нисмо угрожени од болести...
- ДОКТОР: Није слобода угрожена само у наше дане, него изодавна...
- ЖЕНА: Ко има сву имовину има и сву слободу, али као ни столица на једној нози, тако слобода не држи се ако нема још двоје: истине и милости. Љубави, ако се сме употребити та... реч... у времену у коме смо?
- СУДИЈА: О, како бих и ја желео да на таквој треногој столици нађу одмора... и људи и народи...
- ЖЕНА: Слобода је постала ствар државна и национална, а истина и милост су остале ствар приватног убеђења и приватне добре воље.
- СУДИЈА: Судаћи њему, том... Спасовићу... ми судимо и његовом побуњеничком... пораженом... народу! Знаш ја то, а знаш и ти да ја знам...
- ЖЕНА: Једно је знати а друго одобравати... Осамљена слобода је без икакве одбране; не може сама да се брани ни од лажи, ни од себичности...
- СУДИЈА: Незналице изједначују слободу са самовољом без ограничења и дрскошћу без казне... А ово време је доба ВЛАДАВИНЕ незналица!
- ЖЕНА: То је отуда што они не познају светлост истине и славу милости...
- СУДИЈА: Ти... барем ти, ако нико други, добро знаш, да ја и као јединка, и као лутеран, скоро пуритански ценим истину! Честитост ми је изнад свих схоластичких полуистина и етичких адвокатисања... АЛИ... Много ценим, заиста, тог... Спасу Спасовића... због његовог знања, а још више због његове ретке честитости и скромности... АЛИ...

- ЖЕНА: Познајеш тог човека, кажеш “истинитог и честитог”, и мимо суђења? Спаси га. Не дозволи да крв праведника падне на тебе, на све нас!
- СУДИЈА: Осим што сам судија, драга моја, ја сам још и лојалан члан национал-социјалистичке странке и веран присталица Хитлера... бар што се тиче унутарњих социјалних реформи...
- ЖЕНА: Зар не видиш, овде је само привидно реч о слободи за вашег сужња... О твојој... о нашој, слободи је реч! Нека нам је Господ на помоћи.
- СУДИЈА: Знам да без вере у Бога нити се робовање може издржати нити слобода одржати! Али, не знам како ћу... даље... Слобода условљава већу личну службу и личну одговорност... А ја не могу више да се носим с тим!
- ЖЕНА: Истина не ограничава слободу човекову него јој даје смисао, показује циљ и чува је од кварежи, а милост је облагорођава за добра дела.
- СУДИЈА: Лако је рећи... теби... Мени ваља судити.
(Усџаје, умива се, брише)
- ЖЕНА: Лако је судити... по Истини. Остало... тешкоће... долазе од људи.
(Оде)
- СУДИЈА: (Гледа за њом, баци убрус у мрак)
Жено...

Нагли мрак. Off: музика, Вагнер, “Валкира”.

СЛИКА 14.
Судница

У мраку. Off: рафали. Луја враћа.

СПАСОВ
ГЛАС:

(Off)

Господо судије, ако сам позван да браним себе, ја ћу ћутати; ако ли сам позван да браним истину, ја ћу говорити. Јер, највеће достојанство човека у тренутном животу на земљи састоји се у познању истине, сведочењу истине и одбрани истине. Познати истину исто је што и познати Бога, који и

јесте жива истина. Српска реч ИСТИНА није само назив истине него и израз битне особине истине, а то је да је истина увек иста. Истина и Бог јесу два имена за исто; истине Обновитељ је рекао за себе “Ја сам истина”, другим речима, Ја сам Бог...

Одбацивши Камен темељац, данашњи Немци почели су зидати на песку древних тевтонских басни и сурове римске културе. За циљ су узели под-земну Валхалу место небеског Раја, а за свога вођу Кесара место Христа. Снове и фантазију прогласили сте стварношћу, а Божанску стварност фантазијом. Из старих тевтонских гробаља и римских рушевина покренули сте народ у Земљу Недођију, у бој за остварење земаљског раја, проширењем свога простора, подјармљењем или истребљењем осталих народа...

Свјетло. Судница. Исти. Сјасо у мртвачком сандуку.

СУДИЈА: Зашто је у мртвачком сандуку? Стража!

ГЕСТАПОВАЦ: Није било носила на расположењу, а...
(Покаже Сјасо)
... он се није могао маћи.

СУДИЈА: Разумем да није било носила... али мртвачки сандук?!

ГЕСТАПОВАЦ: Сандук се нашао случајно слободан...

СУДИЈА: Као да нека тајанствена рука самоволно вршља, па служећи се недозвољено бруталним начинима омета законски ток овог суђења! Ево, сад не знамо ни да ли је оптужени жив...

ГЕСТАПОВАЦ: То бар није тешко сазнати...
(Шуйне ноћом у сандук)
Јеси ли... жив?

СПАСО: И жив и мртав, како се узме...

СУДИЈА: Како сад...ТО?

СПАСО: Ласно. Мртав сам као ваш роб, а жив сам као Христов слуга. Ускоро ћу прескочити смрт као кртичњак и прећи у живот где се не зна за ропство и смрт.

ГЕСТАПОВАЦ: Опет нам се подсмеваш! Устај!
(Удари у сандук)

- СУДИЈА: Доста о томе!
(*Тихо, Гестаповцу*)
Зар не видите да је Спасовић јачи од вас у питањима филозофије...
- ГЕСТАПОВАЦ: (*Повлачи Адлера на сцану, тихо али њријешћећи*)
Докторе, о вашим поступцима ћу обавестити... претпостављене!
- СУДИЈА: А зар већ нисте, драги мој Готвалде?
- ГЕСТАПОВАЦ: Ви... знате?
- СУДИЈА: Знам и да су Вам обећали како ћете ме... наследити, на месту команданта?
- ГЕСТАПОВАЦ: Рекла Вам је?
- СУДИЈА: Ко год да је... рекао... ВАМА... заборавио је или намерно пропустио да нагласи како ће ово суђење бити проведено од почетка до краја... Како је наређено!
- ГЕСТАПОВАЦ: И ја имам СВОЈЕ наредбе!
- СУДИЈА: Али су моје, важеће, и прече и старије од Ваших. Дакле, Ви сте овде тужилац, а ја сам СУДИЈА. Одлуке овог Суда ће се провести и поштовати. Зато... (*Гласно, одлазећи за сцено*)
Дајте оптужницу и предлог, како је уговорено!
- ГЕСТАПОВАЦ: (*Са мјесца туживоца*)
Никаква друга казна сем смртне не би могла да задовољи правду. Једини начин било би покајање оптуженог, на делу посведочено сарадњом са немачким војним и полицијским властима у Србији...
- СПАСО: Сви су људи на смрт осуђени. Људи називају смрт природном кад микроби умртве човека а неприродном кад неки људи узму улогу микроба.
- ГЕСТАПОВАЦ: Надам се да Суд увиђа како Спасовић баш жели да ми Немци узмемо улогу микроба? Сваки безобразлук изузев његовог има крај... Шта чекате са пресудом; зашто га не убијате?!
- СУДИЈА: Оптужени, само делима можеш спасити живот свој...
- СПАСО: Пише у Светом Писму да ће човек спасти живот свој делима. А каква "дела" ви очекујете... захтевате... од мене?!

- ГЕСТАПОВАЦ: Да нам се покориш... да... сарађујеш!
- СПАСО: Другим речима, да изгубим душу да бих спасао тело?
- ГЕСТАПОВАЦ: Ето, поштовани Суде, доказа да га је мржња према Немцима потпуно заслепила! Нема са њима... са њим споразума.
- СПАСО: Бог отаца мојих и ваших сведок ми је да не мрзим немачки народ. Ево, драговољно дајем своју крв за ма ког болесног Немца...
- ГЕСТАПОВАЦ: Подај своју словенску крв псима а не Аријевцима!
- СУДИЈА: На предмет, господо!
- ГЕСТАПОВАЦ: У име части и отаџбине, а на основу хитног поступка према ратним злочинцима, захтевам да се пресуда изрече још у овом заседању и изврши... одмах!
- СУДИЈА: Жалим што морам одбити тај предлог... И... Спасовићу, КО те је тако изубијао? Само, говори гласније, једва те чујемо и... разумемо.
- СПАСО: *(Тихо)*
Онај ко мрзи своју душу, а кога ја не мрзим, господине...
- ГЕСТАПОВАЦ: *(Удари шаком о сџо)*
Доста с тим филистарством у часу кад се немачки народ налази између живота и смрти!
- СПАСО: Неће умрети немачки народ; само они који су већ душом умрли.
- СУДИЈА: Како се осећаш?
- СПАСО: *(Једва чујно)*
Као на Велику Суботу...
- СУДИЈА: Према немачким законима ти би требало сада да дадеш завршну реч. Да ли ћеш, тако изубијан и затучен, уопште и бити у стању?
- СПАСО: Верујем да ће ме подигнути Онај коме је радост васкрсавати мртве, као Његовим непријатељима убијати живе.
- СУДИЈА: Ставите пред њега микрофон и звучник... да га чујемо и... за записник.
(Удари чекићем о њулџ)

Мрак. Off: лиџурџијско њојање.

СЛИКА 15.
Стан доктора Адлера

Мрак. Off: њојање се ујишиава.

Видео: рајџни љризори – окуџација Србије (Јуџославије)

СПАСО: (Off)
Нисам ја, господо, обожавалац мога народа, те да бих био слеп за његове мане и грехове. Но у часу када неко смртно страда, нечовечно би било говорити о његовим манама и гресима. А српски народ самртно страда. Чак и округни Римљани, Пилат и његов Капетан Голготске страже, имали су само похвалне речи за највећег Страдалника... Благодарехи вековном поимању Истине, Срби су се научили ценити личност човека несравњиво више него ствари, поседовање ствари или ма какву културу ствари... На такав народ, господо, ударили су изненадно немачке војске са свом необузданом фуријом Нибелунгских незнабожних ритера. У име кога и чега? У име културе? Слепе културе која Бога ружи а трбуху служи...

Цез музика, џихо. Свјејло наџло.

ЖЕНА: Пагански су богови “тројство”, али не у јединству. “Тројство”, али не свето!

СУДИЈА: Рат је, жено! Рат... свуда, око нас!

ЖЕНА: Рат је у души, најпре... Он гони у рат с људима, који би ваљали да буду огледало у коме Тројични Бог види своје лице... Симфонија...

СУДИЈА: Разбијено је огледало! Музика тутњи. Није симфонија него цез...

Појача се цез-музика.

ЖЕНА: (Дуџо џа њосмајџра, сџишиа музџку)
Разоритељи Свете Тројице у својој души... Интелектуалисти! Сав у напрегнутим мислима, али са утупљеним осећајима и закржљалом вољом...

ДОКТОР: Ја њега ценим... и воља ми је да га ослободим...

ЖЕНА: Али?

ДОКТОР: Али... не могу... против закона и наређења!

- ЖЕНА: Сентименталисти! Осетљив преко мере, али без довољно воље.
- ДОКТОР: Имам ја и осећања и вољу!
- ЖЕНА: Али?
- ДОКТОР: ТО није... разумно!
- ЖЕНА: Разоритељ Свете Тројице у себи је и активист, голијат, гладијатор, борац сав у силно развијеној вољи чак и без осећаја или саосећаја; и без светиљке разума...
- ДОКТОР: Ама, жено, ти се уразуми! Он не слуша никаквога савета, никакве добре воље, никакве памети... осим своје... Истине... коју НЕРАЗУМНО користи... Треска је свима у лице, на све стране.
- ЖЕНА: Као и Син Божји што је откривао... Бацао бисер пред... људе!
- ДОКТОР: Али, овај је роб, сужањ, оптужени! Није ОН... светитељ!?
- ЖЕНА: Није ли таквима обећано вечно царовање, не у Земљи Недођији него у Небеском Царству Христовоме? Зар не видиш; зар не чујеш; зар си... заборавио? Једино ТО Царство није Земља Недођија... И... Јохане, молим те... Хоћу да видим тога... човека!
- ДОКТОР: Сада? Ти мора да си... полудела?
- ЖЕНА: Полудећу ако га не видим, ако се не уверим да такав човек и сада постоји!
- ДОКТОР: Мора да сам и ја... полудео... са тобом... таквом. Добро, видећеш га... али, ништа не можеш да поправиш! Ништа се више не може поправити...
- ЖЕНА: Али се може... може се ПОКУШАТИ... ПРОМЕНИТИ!
- ДОКТОР: Како мислиш да га можеш... спасити?
- ЖЕНА: Кажем да се ваља ПОКУШАТИ...
- ДОКТОР: Добро, онда... али, мене не помињи. Ако те ТАМО затекну, ја са тим нисам имао... ништа...
- ЖЕНА: Ти само не заборави да опереш руке, Судијо... римски прокураторе Јудеје...

Мрак. Off: Музика Гусџава Малера.

СЛИКА 16.
Спасова ћелија

- ЖЕНА: (Сїојећи изнад Сїасова ковчеџа – ѿосїеље)
Ко си, заиста, Ти?
- СПАСО: Чедо сам у духу Онога који јесте, као и сви што смо... Само што сви не видимо оно шта јесмо и што јесте!
- ЖЕНА: Да ли си Ти... од ОНОГА света?
- СПАСО: И Господ је одговорио: Ти рече...
- ЖЕНА: Твоја појава... овде... је чудо. Дозволи да Ти до-
такнем ране...
- СПАСО: Ако си дошла ОВДЕ по ЧУДО, узалуд си дола-
зила. Узаман си се излагала погибелном ризику...
Вера наша није веровање у чуда и због чудеса, него
је вера сáмо чудо вере! Иди, сестро!
- ЖЕНА: Зашто ме тераш?
- СПАСО: Господ наш Исус Христос је рекао: Ко хоће да ме
следи, нека узме крст свој и нека пође за мном...
Нисам ја Учитељ... а ни Ученик нисам; следбеник
сам тек, жено.
- ЖЕНА: Да ли говориш... истину, човече?
- СПАСО: А шта је истина... изван Господње?
- ЖЕНА: Одговараш ми питањима... како да те следим ако
немам ваљана одговора?
- СПАСО: Завири у своје срце... тамо се одговори налазе,
жено. И кад је заједнички, мој пут није и твој пут...
- ЖЕНА: Али, ја питам Тебе, овде и сада... одговори ми...
Помози ми да... разумем?
- СПАСО: Неки пут бива да су и питања знак разумевања...
Знаћеш, када настане час...

Мрак. Off: лиѿурџијско ѿојање.

У круџу свјеїла се сусрећу Жена и Гесїаїовац. Измијене нијеме ѿогледе. Мрак.

Off: лиѿурџија.

СЛИКА 17.
Судница

Мрак. Off: Појање. Луја враџа. Рафали.

СПАСОВ
ГЛАС:

(Off)

Питали су ме немачки иследници, још у београдској тамници, јесмо ли ми сигурни да нас наши савезници неће издати? То није наша брига него њихова; ако издаду, своју ће душу издати а не нашу. Када се ви, Немци, хвалите древном немачком верношћу према савезницима, зашто осуђујете Србе... И, кад нас тако и толико бијете због врлине, како ли би нас тек тукли због порока? Проливеној крви на српској земљи ви сте додали и крв свих невиних људи из ваших логора и из моје бараке број 99. Превршили сте сваку меру, и божанску и човечанску и зверску. Шта, дакле, можете очекивати друго до казну Божју? Ударали сте на Истину, и Истина ће се осветити за себе и своје. Неће вам помоћи ни ваша физичка сила, ни култура, ни препуна кола знања о стварима али без знања истине... Преварили сте се и преварили су вас они који су вам протумачили Христа као мекушца и слаботињу. Претња изневерене љубави и презрене милости је огањ који греје, али и сажиже! Знам ја да ово што говорим лудост је пред вашим философијама, као што су ваше философије лудост пред Богом...И, ја знам шта ме чека! Ви кажњавате и оштре погледе а камоли оштре речи. Мене чека оно што ви називате смрћу а ја новим животом. Са мегдана Истине идем у загрљај Истине... у једино трајно царство које се не може назвати Земљом Недођијом... У том огромном царству је и Небеска Србија... Да; знам – добро знам – шта ме чека.

Свјетло нагло. Судница, исти. Улази Спасо, исцијељен, у чистој и заједнутој униформи.

СУДИЈА: Јеси ли то ти, Спасовићу?

- СПАСО: Нико други, господине пуковниче.
- ГЕСТАПОВАЦ: Ово је нека подвала, или... чудо!?
- СУДИЈА: Ти... ниси... не изгледаш више болестан?
- СПАСО: Ни најмање. Здравiji сам него икад.
- ГЕСТАПОВАЦ: Шта је ово... сад?! Како се догодило... ОВО?!
- СПАСО: Био сам мртав и оживео сам. Васкрситељ мој васкрсао ме, јутрос у зору; пришао је мом мртвачком сандуку, додирнуо ми чело и рекао "Устани и буди здрав"...
- ГЕСТАПОВАЦ: (*Вади њишићољ*)
Нека те васкрсне сад... кад те ја...
- СУДИЈА: (*Разоружава га*)
Мир! Ово је Суд, немачки суд!
(*Сјасу*)
По законима Рајха даје ти се последња реч. Кажи све што имаш... у своју одбрану.
- СПАСО: Ја никада нисам себе бранио, него истину... А Истина је бранила мене...
- СУДИЈА: (*Спојећи између Сјаса и Гесџајовца*)
Кажи... последњи је час... твој последњи час, капетане Спасовићу.

Мрак. У крућу свјећлосици Гесџајовац клечи ђред Женом.

- ГЕСТАПОВАЦ: Опрости ми... опрости... Ја сам га убио... начисто... Знам да га јесам убио, само... Не вреди. Стално га виђам. И у сну. Не могу више... И Вас сам ранио, и мужа сам Вам оклеветао. Жудим опроштај... Не да бих живео... не могу да умрем са толиким гревовима... Не могу без опроштаја... Спаса ми треба... Спаси ме, Господе!

Свјећло се гаси. Сјасо у уском крућу свјећла.

- СПАСО: Ви ћете ми, господо, ускоро скрушити ову трошну котарицу телесну, што није никакво јунаштво. Верујем да душа моја одлази у вечну радост. Тугујем једино због вашег односа према Истини; става старог немачког народа према Истини. Јер је народ немачки у центру хришћанског Запада, народ многобројан, моћан и подумљив. Из тога центра он ће увек бити у стању или да, отрован, трује свет; или да, излечен, лечи!

Склоните се звезде, отверзи се небо, васионо цела поклони се Творцу... Када по милости Спаситеља мога изађем пред лице Његово, молићу се не само за свој крстоносни народ него и за народ немачки, да га Он преобрази, васкрсне и спасе... А ви, слободни сте да вршите или вољу Божју или вољу вашу, како вам је драго...

Господе, закрили нас и спаси нас ради имена Твога и славе Твоје...

Како је да је, извесно је да ни смрт ни људи немају власти над Спасом Спасовићем... Амин.

За шренућак у ѿуној свјетлости Сиасово лице, ѿублици.

Пошом нагли мрак. Off: литургија.